

Η βιομηχανική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η αντιμετώπιση του προβλήματος της αποβιομηχάνισης

Του κ. **Ευθυμίου ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΟΥ**
Οικονομολόγου, M.Sc. Περιφ. Επιστ.

1. Η βιομηχανική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η βιομηχανική πολιτική ορίζεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως «η σύνολη εφαρμογή - για το σύνολο της βιομηχανίας ή για ορισμένους από τους τομείς της - όλων των γενικής φύσεως ιατάξεων των Συνθηκών, που αποβλέπουν στο να επιταχυνθεί η διαδικασία κατανομής πόρων εταξύ βιομηχανικών κλάδων, καθώς και στο εσωτερικό των κλάδων αυτών»¹.

Η πολιτική αυτή στοχεύει αφ' ενός στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας και αφ' ετέρου στην αντιμετώπιση της ανεργίας στον συγκεκριμένο τομέα παραγωγής. Στο πλαίσιο της ευρύτερης Κοινοτικής βιομηχανικής πολιτικής εντάσσονται τα ακόλουθα μέτρα και πολιτικές για:

Την δημιουργία μίας ολοκληρωμένης αγοράς και την πραγμάτωση της Ευρωπαϊκής οικονομικής και νομοσυντακτικής Ένωσης ώστε, να αντληθούν πλεονεκτήματα από την μαζική παραγωγή, την ξειδίκευση, τις οικονομίες κλίμακος, την αύξηση των επενδύσεων και της έρευνας κ.λ.. Στην προκειμένη περίπτωση η βιομηχανική πολιτική αποτελεί μέρος της γενικής οικονομικής πολιτικής της Ε.Ε.

Την εξωτερική εμπορική πολιτική που αφορά ή επηρεάζει βιομηχανικούς κλάδους, όπως η πολιτική αντιντάμπινγκ και οι πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις.

Τις κοινωνικές και περιφερειακές πολιτικές, σε περιπτώσεις που η διαδικασία επαναπροσανατολισμού της βιομηχανικής παραγωγής έχει αξιόλογες κοινωνικές και περιφερειακές επιπτώσεις.

Την πολιτική ανταγωνισμού, στην οποία περιλαμβάνεται το σύνολο των νομικών μέσων, που μπορεί να χρησιμοποιηθούν, προκειμένου να εξασφαλισθεί η εύρυθμη λειτουργία των μηχανισμών της αγοράς, καθώς και η επίβλεψη των κρατικών ενισχύσεων.

Την ενίσχυση της συνεργασίας ανάμεσα στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα παραγωγής.

Τις πολιτικές έρευνας και ανάπτυξης (R. and D.).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει επανειλημμένα τονίσει την ανάγκη ν' αναληφθεί Κοινοτική δράση για την βιομηχανία. Σε ψήφισμά του για την βιομηχανική πολιτική (11/7/91), υποστήριξε την ανάγκη ύπαρξης μίας ενιαίας Κοινοτικής βιομηχανικής πολιτικής, που θα βασίζεται «σε μία ανοιχτή, πειθαρχημένη αγορά με σαφή θέση για την κατάρτιση, την έρευνα και την ενθάρρυνση των ε-

πιχειρήσεων»². Ο ρόλος του κράτους προτείνεται να εστιάζεται στην δημιουργία ενός θεσμικού και πολιτικού πλαισίου με σκοπό τη διαρκή και βιώσιμη βιομηχανική ανάπτυξη, τόσο από κοινωνική όσο και από περιβαλλοντική άποψη. Σε αυτήν τη διαδικασία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των περιφερειών και οι εξωτερικές σχέσεις της βιομηχανικής πολιτικής.

Εξ άλλου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθόρισε ορισμένα κριτήρια στα οποία θα πρέπει να ανταποκρίνονται οι εκάστοτε ενέργειες και στρατηγικές πολιτικές της Κοινότητας. Τα κριτήρια αυτά αφορούν: i) στην αποφυγή κάθε στρεβλώσεως του ανταγωνισμού, ii) στην αναδιάρθρωση των θυγμένων τομέων παραγωγής σε τακτά χρονικά διαστήματα, iii) στον συντονισμό της προαναφερθείσας αναδιάρθρωσης και iv) στην αξιολόγηση της εκάστοτε ακολουθούμενης στρατηγικής. Η άμεση επιδίωξη είναι η στήριξη του συνόλου των ευρωπαϊκών βιομηχανικών κλάδων ούτως, ώστε να καταστούν ανταγωνιστικοί στην παγκόσμια αγορά.

Οι προκλήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού δεν μπορεί ν' αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από εθνικές στρατηγικές, τόσο στους παραδοσιακούς, όσο και στους βιομηχανικούς κλάδους υψηλής τεχνολογίας. Η ενίσχυση ορισμένων βιομηχανικών κλάδων από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε., οφείλεται στις κακές τους επιδόσεις στον διεθνή οικονομικό στίβο.

Η βιομηχανική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματώνεται με συγκεκριμένα μέτρα για ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους και με αντίστοιχες χρηματοοικονομικές πιστώσεις, όπως αναφέρονται ακολούθως:

Μεταφορά πόρων από τον Κοινοτικό προϋπολογισμό (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Κοινωνικό Ταμείο, κονδύλια για την έρευνα και ανάπτυξη).

Χορήγηση δανείων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), τα οποία χρηματοδοτούνται από τόκους άλλων δανείων και προορίζονται για επιχειρήσεις στους τομείς παραγωγής του άνθρακα και του χάλυβα.

Χορήγηση δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ).

Παροχή δανείων προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Διαφαίνεται, ότι ο κυριώτερος λόγος για την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας είναι η έλλειψη μεγάλης ενιαίας αγοράς. Αυτό σημαίνει, ότι περιορίζονται οι οικονομίες κλίμακας, μειώνεται η παραγωγικότητα, αυξάνεται το ποσοστό των διοικητικών εξόδων ως ποσοστό του κόστους παραγωγής και περιορίζονται εν γένει οι αναπτυξιακές δυνατότητες της ευρωπαϊκής βιομηχανίας.

Είναι ανάγκη τα Κράτη-Μέλη της Ε.Ε. να συμφιλιωθούν με τις διαρθρωτικές μεταβολές, οι οποίες είναι απαραίτητες για την αύξηση της παραγωγικότητας και την συνακόλουθη επιβίωση της βιομηχανίας. Η βιομηχανική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματώνεται με συγκεκριμένα μέτρα για ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους και με αντίστοιχες χρηματοοικονομικές πιστώσεις. Με δεδομένα τα προβλήματα της αποβιομηχάνισης και της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, η πολιτική της Ένωσης πρέπει να στοχεύει στην ανάληψη άμεσων ενεργειών προκειμένου ν' αντιμετωπισθεί η κρίση στους κυριότερους κλάδους.

Τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν οι παραδοσιακοί βιομηχανικοί κλάδοι της Ε.Ε., επιχειρείται ν' αντιμετωπισθούν μέσα από αλληπάλλληλα τετραετή προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης (R. and D.), τα οποία είναι γνωστά ως Frameworks Programmes. Ωστόσο, αυτά αντιστοιχούν σ' ένα μικρό τμήμα του προϋπολογισμού των συναφών προγραμμάτων των ανεπτυγμένων Χωρών-Μελών της Ε.Ε.

Στο σημείο αυτό αξίζει ν' αναφερθεί, ότι οι επενδύσεις για έρευνα και ανάπτυξη, είναι μικρότερες ως ποσοστό επί του Α.Ε.Π. στην Ευρωπαϊκή Ένωση απ' ότι στις Η.Π.Α. και στην Ιαπωνία. Η διαπίστωση αυτή ισχύει τόσο στο σύνολο των επενδύσεων για έρευνα και τεχνολογία, όσο και συγκεκριμένα στον δευτερογενή τομέα της παραγωγής. Η προαναφερθείσα διαφορά γίνεται πιο ση-

2. Θεματολογικά Δελτία για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τις δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λουξεμβούργο 9/ '93, σελ. 227-228. Βλ. ακόμη και: Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. ΒΛΑΣΗΣ, Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήναι, 1996, τόμ. Α', σελ. 135 επόμενα.

μαντική όσον αφορά στις αυτοχρηματοδοτούμενες επενδύσεις για έρευνα και ανάπτυξη στην βιομηχανία. Ενδεικτικά παραθέτονται τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα:³

Πίνακας 1
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (% ΤΟΥ Α.Ε.Π.)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΣΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΣΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΕ ΑΥΤΟΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡ. ΕΝΩΣΗ	2.0%	1.3%	1,0%
Η.Π.Α.	2.8%	2,1%	1,6%
ΙΑΠΩΝΙΑ	3,1%	2.2%	2,2%

2. Η αντιμετώπιση του προβλήματος της αποβιομηχάνισης

Κατά απλό τρόπο, ως αποβιομηχάνιση θα μπορούσε να ορισθεί η συρρίκνωση της βιομηχανικής δραστηριότητας. Το πρόβλημα εντοπίζεται πιο έντονο σε περιοχές που είχαν γνωρίσει εκτεταμένα εκβιομηχάνιση σε παρελθούσες χρονικές περιόδους. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διαχωριστεί η έννοια της διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης από την αποβιομηχάνιση, η οποία έχει πιο ευρύ εννοιολογικό φάσμα και αναφέρεται στο σύνολο του δευτερογενή τομέα παραγωγής κι όχι σε συγκεκριμένους βιομηχανικούς κλάδους.

Το πρόβλημα της αποβιομηχάνισης επιδιώκεται ν' αντιμετωπισθεί, στο πλαίσιο της ευρύτερης βιομηχανικής πολιτικής της Κοινότητας, κυρίως μέσω του στόχου 2⁴. Η συγκεκριμένη πολιτική των δράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρηματοδοτείται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και περιλαμβάνει ενέργειες που στοχεύουν στην αναμόρφωση και ανάπτυξη των περιοχών, που βρίσκονται σε βιομηχανική παρακμή. Οι δικαιούχες περιοχές είναι «οι ζώνες στις οποίες ο δείκτης ανεργίας και συνάμα ο δείκτης των θέσεων απασχόλησης στη βιομηχανία είναι υψηλότεροι από τον κοινοτικό μέσο όρο και όσες αντιμετωπίζουν διαρθρωτική παρακμή σε αυτήν την κατηγορία απασχόλησης. Η οικονομική ανασυγκρότηση των περιοχών αυτών έχει ως επίκεντρο την απασχόληση και την εγκατάσταση επιχειρήσεων σ' ένα ελκυστικό πλαίσιο»⁵.

Μερικοί από τους λόγους, που προκαλούν το εν λόγω πρόβλημα αναφέρονται ακολούθως, αποτελώντας γνώμη - κυρίως - του γράφοντος και δεν προκύπτουν κατόπιν επιστημονικής καταγραφής και έρευνας. Αυτοί είναι: η αύξηση του κόστους παραγωγής, η μείωση, εν γένει, της παραγωγικότητας, η είσοδος νέων ανταγωνιστών, με καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας, η αύξηση του χρηματοοικονομικού κόστους της παραγωγής, η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων, η διαφοροποίηση των σύγχρονων αναγκών, οι ανεπαρκείς διεθνείς συνεργασίες για την μεταφορά τεχνογνωσίας (know how), το μικρό ποσοστό επένδυσης στην έρευνα και την ανάπτυξη, η έλλειψη σταθερού νομοθετικού πλαισίου για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι κοινοτικές παρεμβάσεις εστιάστηκαν σε ενέργειες, που συνδέονται με την δημιουργία θέσεων απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα της οικονομίας και την ταυτόχρονη αντιστάθμιση του υψηλού κόστους μετατροπής των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, μέσω της σύνδεσής τους με τις νέες τεχνολογίες. Η οικονομική ανασυγκρότηση των περιοχών αυτών έχει ως επίκεντρο την αύξηση της απασχόλησης και την εγκατάσταση επιχειρήσεων σ' ένα ελκυστικό πλαίσιο, προσπάθεια που επιχειρείται να επιτευχθεί μέσω των ακόλουθων ειδικότερων ενεργειών:

3. Πηγή: *European Commission: The competitiveness of European industry. Luxembourg, 1997, p. 86.*

4. Το σύνολο των πολιτικών αντιμετώπισης του προβλήματος της αποβιομηχάνισης στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πολιτικής και ανά επιλέξιμο Κράτος-Μέλος, αναφέρονται σε εργασία μας, σε συνεργασία με Κ. ΣΙΩΖΟ με θέμα: «Η αποβιομηχάνιση στην Ελλάδα και η αντιμετώπιση του προβλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση» και συγκεκριμένα στο δεύτερο μέρος της, 1997.

5. Η Ευρώπη στην υπηρεσία της περιφερειακής ανάπτυξης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2η έκδοση), Λουξεμβούργο, 1996.

Γεώργιος ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
Καθηγητής Τμ. Φαρμακεντρικής
Πανεπιστημίου Αθηνών

**ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗΣ
ΦΥΣΙΚΗΣ
ΚΑΙ
ΦΑΡΜΑΚΟΤΕΧΝΙΑΣ
Δ' ανατύπωση**

Αθήναι, 1997

Αθανασίου Δ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗ

**Οι νέοι θεσμοί της Διοίκησης
και της ελληνικής αγοράς
στην Ευρώπη του Μάαστριχτ
και της Λευκής Βίβλου**

Νέα έκδοση

Αθήναι, 1998

Την πραγματοποίηση επενδύσεων σε νέες παραγωγικές δραστηριότητες⁶.

Την δημιουργία έργων υποδομής, ιδιαίτερα για την αποκατάσταση των βιομηχανικών χώρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Την παροχή διαφόρων επικουρικών υπηρεσιών στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όπως έρευνας, ανάπτυξης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Την στήριξη των ερευνητικών κέντρων, που δραστηριοποιούνται με αντικείμενο το δευτερογενή τομέα της οικονομίας.

Η χρηματοδότηση των προαναφερθεισών ενεργειών πραγματοποιείται με την αρχή της προσθετικότητας, ήτοι με την συμμετοχή και του ενδιαφερόμενου Κράτους-Μέλους επί του συνολικού προϋπολογισμού κάθε περίπτωσης. Ωστόσο, ο έλεγχος της προσθετικότητας αποδείχθηκε a posteriori δύσκολος, λόγω του μεγάλου αριθμού και της διασποράς των εμπλεκόμενων περιοχών, της διαφορετικής οργάνωσης καθεμίας από αυτές, καθώς και τις αντικειμενικές δυσκολίες, που αντιμετώπισαν ορισμένα Κράτη-Μέλη στην περιοχή των ζητούμενων οικονομικών στοιχείων, που συνδέονταν με την χρηματοδότηση (π.χ. ελλείψεις στατιστικών στοιχείων).

Παρά την σχετικά ευέλικτη στάση, που τήρησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία συχνά αποδεχόταν εκτιμήσεις αντί στατιστικών στοιχείων, ορισμένα κράτη έδωσαν ενδείξεις έλλειψης βούλησης για αποτελεσματική συνεργασία. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του Βελγίου, της Γαλλίας, της Ιταλίας και του Λουξεμβούργου, όπου απαιτήθηκε η εισαγωγή μίας ανασταλτικής ρήτρας, που συνέδεε την καταβολή της δεύτερης δόσης των κονδυλίων για την εν λόγω δράση, με την αξιολόγηση της αρχής της προσθετικότητας.

Ο κυριότερος από τους άξονες προτεραιότητας, όπου εντάσσονται οι ενέργειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση του προβλήματος της αποβιομηχάνισης, είναι η βελτίωση του περιβάλλοντος παραγωγής. Η προτεραιότητα αυτή υποδηλώνει την σημασία που δίδεται στην παραγωγική διαδικασία, ως παράγοντα που επηρεάζει άμεσα και με αποφασιστικό τρόπο την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση.

6. Βλ. γενικότερα για το θέμα των κινήτρων και: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τα χρηματοδοτικά κίνητρα στο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης. Αθήναι, 1993, Γ' έκδ.

Η δεύτερη, ιεραρχικά, προτεραιότητα αναφέρεται στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Συγκεκριμένα, επιχειρείται παρέμβαση στην κατάρτιση του εργατικού δυναμικού με σκοπό την αναζήτηση εργασίας, την υποδομή της κατάρτισης και την έρευνα-ανάπτυξη για τις ιδιαιτερότητες και τις συνεχείς διαφοροποιήσεις των αναγκών για απασχόληση στην βιομηχανία.

Μέρος της χρηματοδότησης του στόχου 2 κατευθύνεται στην διαμόρφωση και αποκατάσταση βιομηχανικών και αστικών χώρων. Οι δράσεις που αναφέρονται σε αυτόν τον άξονα αποσκοπούν στην ανάπλαση των υποβαθμισμένων περιοχών, μέσω της αξιοποίησης των καθ' εαυτού οικοπεδικών εκτάσεων, την κατεδάφιση ή ανάπλαση εγκαταλειμμένων βιομηχανικών κτιρίων, καθώς και την μετατροπή των εγκαταστάσεων αυτών.

Ένα ακόμη άξονα παρεμβάσεων αποτελεί η προστασία του περιβάλλοντος. Οι δράσεις που αναφέρονται αμιγώς σ' αυτόν τον άξονα αφορούν στην ενθάρρυνση των καθαρών τεχνολογιών, της ανακύκλωσης, των εναλλακτικών πηγών ενέργειας και οίας δήποτε εν γένει προσπάθειας που συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη. Βεβαίως, η αποκατάσταση των βιομηχανικών και αστικών χώρων εντάσσεται εμμέσως στον συγκεκριμένο άξονα παρεμβάσεων, καίτοι δεν προσανατολίζεται μόνο προς αυτόν και ως εκ τούτου αποτελεί ξεχωριστή κατηγορία.

Ο έσχατος άξονας παρεμβάσεων είναι η παροχή τεχνικής βοήθειας και υποστήριξης. Ο άξονας αυτός, περιλαμβάνει δράσεις που αποσκοπούν στην στήριξη των παραδοσιακών βιομηχανικών κλάδων και στην εν γένει σύνδεση του δευτερογενή τομέα με τις νέες τεχνολογίες.

Ο ποσοστιαίος καταμερισμός των αξόνων παρεμβάσεων σε κάθε Χώρα παρουσιάζεται ακολούθως⁷ και δίνει το «στίγμα» των προτεραιοτήτων κάθε δικαιούμενου μέρους. Η παρουσίαση περιλαμβάνει στοιχεία για τα χορηγηθέντα ποσά (έως και το 1998) στα δικαιούχα Κράτη-Μέλη του στόχου 2 (σε εκατομμύρια Ευρώ). Στοιχεία για τον ποσοστιαίο καταμερισμό των αξόνων παρεμβάσεων για την Φινλανδία δεν έχουν παρουσιασθεί στις ετήσιες εκθέσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων, της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Πίνακας 2

ΧΩΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ (%)					
	ΠΟΣΑ (Εκατ. Ευρώ)	Περιβάλλον Παραγωγής	Ανθρώπινο Δυναμικό	Διαμόρφωση Χώρων	Προστασία Περιβάλλοντος	Τεχνική Βοήθεια και Υποστήριξη
ΒΕΛΓΙΟ	216,2	47,6%	33,0%	11,7%	5,1%	2,6%
ΔΑΝΙΑ	68,2	41,8%	56,4%	0,0%	0,0%	1,8%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	901,1	33,4%	40,0%	18,0%	7,1%	1,5%
ΙΣΠΑΝΙΑ	1485,1	52,3%	28,0%	15,5%	3,5%	0,7%
ΓΑΛΛΙΑ	2247,3	40,2%	34,9%	17,7%	5,8%	1,4%
ΙΤΑΛΙΑ	967,7	48,9%	29,9%	12,6%	7,1%	1,5%
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	9,8	14,2%	28,6%	28,6%	28,6%	0,0%
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	442,1	45,6%	36,4%	13,4%	1,6%	3,0%
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	2675,8	48,5%	35,3%	8,8%	6,4%	1,0%
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	135,29	-	-	-	-	-

Κλείνοντας την παρουσίαση του θέματος, επισημαίνουμε, ότι στην Ελλάδα ο δείκτης ανεργίας και συνάμα ο δείκτης των θέσεων απασχόλησης στη βιομηχανία είναι χαμηλότεροι από τον κοινοτικό μέσο όρο και ως εκ τούτου η Χώρα μας δεν είναι επιλέξιμο Κράτος-Μέλος για τον στόχο 2. Δεδομένου, ότι ο βαθμός εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα ήταν σχετικά μικρός, συγκρινόμενος με τον μέσο όρο των λοιπών Χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η εξέλιξη αυτή κρίνεται ως φυσιολογική.

7. Πηγές: i) Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: *Ενάντι Ετήσια Έκθεση των Διαρθρωτικών Ταμείων. Βρυξέλλες, 30.10.1998, COM (1998) 562 τελικό, και ii) Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Έκτη Ετήσια Έκθεση των Διαρθρωτικών Ταμείων. Λουξεμβούργο, 1996.*

Αγγελικής Θ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ: Η έννοια του Κράτους κατά τον Jean BODIN. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειον Πανεπιστήμιον Κ.Π.Ε. Αθηνών. Αθήναι, 1998.

Η Διδακτορική Διατριβή της κυρίας Αγγ. Θ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ περιλαμβάνει Εισαγωγή δύο Μέρη και Επίλογο. Στο Μέρος Α' και σε δύο Κεφάλαια εξετάζονται το ιστορικό πλαίσιο της γέννησης και της ανάπτυξης της Κοινωνικής φιλοσοφίας του J. BODIN, οι θεσμοί στην προεπαναστατική Γαλλία και η θεωρία του J. BODIN για το κράτος. Στο Μέρος Β' διερευνώνται σε πέντε κεφάλαια η έννοια του κράτους, η τυπολογία της πολιτικής εξουσίας, η έννοια της κυριαρχίας και το ευνομούμενο κράτος κατά τον J. BODIN, η θεωρία των φυσικών και κοινωνικών παραγόντων κατά τον J. BODIN, η απόλυτη εξουσία και η κατ' αυτής αντίσταση. Στον Επίλογο, τέλος, επισημαίνεται μεταξύ άλλων, ότι ο J. BODIN είναι ο πρώτος, ο οποίος συνέλαβε την έννοια της κυριαρχίας ως την νόμιμη απεριορίστη δύναμη δημιουργίας του νόμου κ.ά.

Θεωρείται αναγκαίο, πριν παρατεθούν ορισμένα στοιχεία περί της εν λόγω Διατριβής, να αναφερθούν μερικές πληροφορίες περί της ζωής και του έργου του J. BODIN, ο οποίος θεωρείται ένας από τους τελευταίους μεγάλους πολιτικούς διανοητές της περιόδου της Αναγέννησης.

Ο J. BODIN γάλλος πολιτειολόγος, νομομαθής και πολιτικός εγεννήθη το έτος 1529 μ.Χ. στην πόλη Bauchets, προάστιο της Angers Γαλλίας και απεβίωσε το έτος 1596 μ.Χ. στην πόλη Laon Γαλλίας.

Ο J. BODIN υποστηρίζει στο βιβλίο του «Μέθοδος της μελέτης της ιστορίας» (1566) (*Methodus ad facilem historiarum cognitionem*), ότι η κοινωνία διαμορφώνεται υπό την επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος, ένα εκ των στοιχείων του οποίου είναι η πολιτική εξουσία, και ότι η κοινωνία είναι το άθροισμα σχέσεων αίματος και οικονομικών δεσμών, και ακόμη, ότι στην κοινωνία συντελείται πρόοδος, ενώ στην φύση κυκλική επαναστροφή. Στο βιβλίο του δε «Απάντηση στα παράδοξα» (1568: *La réponse à Monsieur de Malestroit*) διατυπώνει τις οικονομικές του ιδέες, που άσκησαν μεγάλη επίδραση στην διατύπωση της «Ποσοτικής θεωρίας του χρήματος».

Ο J. BODIN στον τομέα της ιδεολογίας υπερασπίσθηκε την θρησκευτική ανοχή ως μετριοπαθής Καθολικός που ήταν, και στο βιβλίο του «Διάλογος μεταξύ επτά ανθρώπων» (*Colloque des Sept*) (1593), υποστήριξε την ιδέα της «φυσικής θρησκείας».

Στο κυριότερο όμως βιβλίο του, που αποτελεί και το αντικείμενο της Διατριβής της κυρίας Αγγελ. Θ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ «*La Republique*» («Έξι βιβλία για την Πολιτεία») (1576), ο J. BODIN αρνείται την θεϊκή προέλευση της εξουσίας και θεμελιώνει την θεωρία της κυριαρχίας και της συνταγματικής μοναρχίας στην αρχή της συναίνεσης των κυβερνωμένων θεμελιώνοντας μάλιστα δικαίωμα τυραννοκτονίας και θέτοντας έτσι τις βάσεις του *consensus* για την νομιμοποίηση της εξουσίας.

Μελετώντας δε την πολιτική σε συνδυασμό με την οικονομία και την κοινωνιολογία κατέληξε σε συμπεράσματα, που συνδέουν τα αίτια των πολιτικών διαμαχών με προβλήματα άνισης κατανομής της ιδιοκτησίας.

Η εργασία της κυρίας Αγγ. Θ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ επιχειρεί να παρουσιάσει, και το επιτυγχάνει καλώς, μία κριτική ανάλυση των αρχών της πολιτικής φιλοσοφίας του J. BODIN, ιδιαιτέρως δε των θεμάτων της λαϊκής κυριαρχίας και της νομιμοποίησης της εξουσίας, τα οποία, άλλως τε, αποτελούν και τα κεντρικά ζητήματα των θέσεών του.

Αναλυτικότερον, η εργασία της κυρίας ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ επιδιώκει να αναλύσει την προβληματική της κυριαρχίας στο έργο του Bodin υπό διπλή οπτική: αφ' ενός ανακατασκευάζοντας το ιστορικό πλαίσιο, εντός του οποίου διαμορφώθηκαν, οι πολιτικές θεωρίες και οι θεωρίες φυσικού δικαίου του 16ου αιώνα και αφ' ετέρου ανακατασκευάζοντας τις βασικές συνιστώσες της πολιτικής θεωρίας του J. BODIN. Η μέθοδος αυτή αντιπαράθεσης του ιστορικού προς το θεωρητικό στοιχείο έχει ως στόχο να αναδείξει την ιστορικότητα εννοιών, όπως της κυριαρχίας, οι οποίες σε θεωρίες «φυσικού δικαίου» εμφανίζονται ως υπεριστορικές. Από την άλλη πλευρά όμως επιδιώκει να αναδείξει τα η-

Νίκος Ρίγγας

Η ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Θεατρικό έργο

Αθήναι, 1998

Δημ. Γ. ΠΑΥΛΑΚΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Υποδιεύθυνση Εκπαιδεύσεως
Προσωπικού
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αθήναι, 1998

θικά και πρακτικά επιχειρήματα, που η πολιτική φιλοσοφία χρησιμοποιεί για να ελέγξει την ιστορική συγκυρία ως προς την νομομοποίησή της.

Η αντιπαράθεση των δύο οπτικών, την οποία επιχειρεί η κυρία ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ είναι ιδιαίτερος δυσχερής, στην δε συγκεκριμένη ανάπτυξη δεν αποκαθίσταται πάντοτε η σχέση μεταξύ ιστορικής ανάλυσης και συστηματικής ανάλυσης. Το ιστορικό μέρος της εργασίας είναι ίσως υπερτονισμένο σε σχέση με το θεωρητικό τμήμα και προσανατολίζεται ισχυρώς προς την θεωρητική προσέγγιση του αείμνηστου Καθηγητή Α. Αντωνακόπουλου, του οποίου η σ. υπήρξε επί πολλά έτη Συνεργάτης.

Στο Μέρος Α' της εργασίας αναλύονται οι κοινωνικοί λόγοι ανάδειξης του ουμανιστικού ρεύματος και του προτεσταντισμού, η συνάρτηση ιδεολογικών και θρησκευτικών συγκρούσεων με την πολιτική διαμάχη, που αφορά στην συγκέντρωση και στην αποκέντρωση της εξουσίας, η πολιτική λογική που διέπει το «Διάταγμα της Νάντης» κ.ά.

Ακόμη, αναλύεται η θέση του Κοινοβουλίου στην ιστορία των θεσμών της Γαλλίας και ιδιαίτερος ο πολιτικός ρόλος του Parlement των Παρισίων και η σχέση Κοινοβουλίου και βασιλικής απολυταρχικής εξουσίας, η δυναμική των Συνελεύσεων των «Γενικών Τάξεων» και ο ρόλος των Δικαστηρίων στο προεπαναστατικό σύστημα.

Στο Μέρος Β' της εργασίας αναλύονται, με αφετηρία την ιστορική προοπτική, οι κεντρικές έννοιες της πολιτικής φιλοσοφίας του J. BODIN, που αφορούν στις έννοιες του κράτους και της κυριαρχίας, στην τυπολογία της πολιτικής εξουσίας, στην θεωρία των παραγόντων, που οδηγούν στην επέλευση πολιτικών συμβάντων και στην σταθερότητα πολιτικών θεσμών, καθώς και προβλήματα νομομοποίησης της αντίστασης κατά της εγκαθιδρυμένης εξουσίας.

Πρέπει να επισημανθεί, ότι, πέραν αυτών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επεξεργασίες της σ. που αφορούν στην έννοια των περιορισμών της έννοιας της κυριαρχίας. Το τμήμα αυτό της εργασίας που στηρίζεται σε βαθεία γνώση της σχετικής βιβλιογραφίας, αναφέρεται στην σύνδεση της θεωρίας της κυριαρχίας, με ελέγχους νομιμότητας εκ μέρους των Κοινοβουλίων, με το πρόβλημα του ελέγχου, μέσω της αξίωσης σύμφωνης γνώμης των Γενικών Τάξεων. Επίσης, υπογραμμίζονται οι περιορισμοί στην κυριαρχία, που προέρχονται από δεσμεύσεις φυσικού δικαίου και κανόνων διαδοχής.

Η μέθοδος που επέλεξε η σ. της εν λόγω Διατριβής (συστηματική/ιστορική) παρουσιάζει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, ενώ ο διατυπούμενος υπό της σ. προβληματισμός είναι δημιουργικός, παρά την έλλειψη συναφών έργων εν Ελλάδι.

Πέραν αυτών η εργασία διακρίνεται για τον πλούτο των ιστορικών στοιχείων της, το γλαφυρό ύφος και την σαφή, ακριβή, τεκμηριωμένη και κριτική παράθεση θέσεων και απόψεων.

Μέλη της Επιτροπής: Ε. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ, Επίκ. Καθηγ. Π.Π.Κ.Π.Ε., Μ. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, Επίκ. Καθηγ. Π.Π.Κ.Π.Ε., Κοσμάς ΨΥΧΟΠΑΙΔΗΣ, Καθηγ. Πανεπιστημίου Αθηνών.

Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ